

ΚΕΝΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΕΤΡΑ ΕΙΝΑΙ Η ΖΩΗ

Η ζωή και το έργο του Μιχάλη Ρούσσου στον Ασφοντυλίτη

Ο Ασφοντυλίτης, είναι ένα αγροτικός οικισμός της Αμοργού ο οποίος έχει διατηρήσει μέχρι σήμερα όλα εκείνα τα ιδιαίτερα στοιχεία που μπορούν να μας βοηθήσουν να κάνουμε ένα διαχρονικό ταξίδι στην ιστορία της και να κατανοήσουμε πολλά από την αγροτική και κτηνοτροφική παράδοση του νησιού και βεβαίως τον τρόπο ζωής και τις συνήθειες των ανθρώπων που ζούσαν εκεί .

Ο οικισμός του Ασφοντυλίτη βρίσκεται στο μέσον περίπου της «Μεγάλης Στράτας», του δρόμου δηλαδή που συνδέει την Αιγιάλη με τη Χώρα, την πρωτεύουσα του νησιού και το μοναστήρι της Χοζοβιώτισσας και χαρακτηριστικό του είναι ότι όλα τα κτίσματά του είναι με καμωμένα με ξερολιθιές και οι στέγες με ξύλα και χώμα.

Σημαντικό είναι επίσης ότι δίπλα στον οικισμό υπάρχουν αρκετά πηγάδια, γεγονός που τον κάνει ξεχωριστό σε όλο το νησί που είχε πάντα δυσκολίες με το νερό.

Τα χωράφια του Ασφοντυλίτη απλώνονται στο μικρό υψίπεδο και σε σχέση πάλι με τα υπόλοιπα του νησιού απαιτούσαν λιγότερη δουλειά και λιγότερη περιφραγή με ξερολιθιές για να προστατεύονται από τα αδέσποτα ζώα οι καλλιέργειες και τα αμπέλια.

Από τους κατοίκους του, λίγοι ήταν αυτοί που έμειναν εκεί όλο το χρόνο και οι περισσότεροι πήγαιναν μόνο για να οργώσουν και να σπείρουν στις αρχές του χειμώνα και το καλοκαίρι να θερίσουν και να αλωνίσουν. Οι μόνιμοι ήταν και αυτοί που ασχολούνταν συστηματικά με την κτηνοτροφία και είχαν κοπάδια με αιγοπρόβατα και αγελάδες. Μερικοί είχαν εκεί και μελίσσια και κάποιοι ακόμη ψάρευαν στον όρμο του Αγίου Παύλου και κάτω από τον οικισμό, στα Χάλαρα.

Ο κόσμος του Ασφοντυλίτη έμεινε ίδιος και अपαράλλαχτος ως φαίνεται για πολλούς αιώνες και μόνο από τα μέσα του περασμένου άρχισε να αλλάζει, όπως εξάλλου και ολόκληρο το νησί. Τα πράγματα όμως κι εκεί αρχίζουν να αλλάζουν ριζικά από το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου που πολλοί κάτοικοί του φεύγουν μακριά αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής και φυσικά δουλειά και χρήματα.

Εκείνη την εποχή σταματάει περίπου και το έργο του Μιχάλη Ρούσσου, καθώς πεθαίνει αυτός ο παράξενος άνθρωπος και το μόνο που μας τον θυμίζει πλέον είναι οι βραχογραφίες που άφησε στις μεγάλες πέτρες των τοίχων των σπιτιών, στις μάντρες του οικισμού και σε διάφορα άλλα σημεία του δρόμου προς τον Ποταμό.

Στο σύνολό τους οι βραχογραφίες που έκανε ο Ρούσσος στην περιοχή του Ασφοντυλίτη και φαίνονται σήμερα ξεπερνούν τις 200 ενώ πιστεύω πως υπήρχαν και άλλες σε διάφορα σημεία που σκεπτάστηκαν από τα ερείπια ή μπορεί και να καταστράφηκαν για διάφορους λόγους αφού κανένας δεν τους έδινε σημασία.

Αυτός ο άνθρωπος που δεν σώζεται καμιά φωτογραφία του ήταν γιος του Νικήτα και της Ειρήνης (το γένος Χάλαρη) και πρέπει να γεννήθηκε στα πριν από το 1900 χρόνια. Δεν γνωρίζουμε πως ήταν στα παιδικά του χρόνια αλλά από την εφηβεία και μετά ο παρουσιάζει κάποιας μορφής παραλυσία στα κάτω άκρα και από μια στιγμή και μετά, δεν μπορούσε πλέον να περπατήσει και να κάνει οποιαδήποτε δουλειά.

Πως προέκυψε αυτό, είναι άγνωστο. Άλλοι λένε πως κρύωσε όταν βοσκούσε το χειμώνα το κοπάδι του πατέρα του, πράγμα κάπως απίθανο για γενιά ανθρώπων που ήταν ιδιαίτερα σκληραγωγημένοι και κάποιοι υποστηρίζουν πως του έκαναν μάγια οι νεράϊδες, εκδοχή αβάσιμη αλλά εύκολα πιστευτή από εκείνο τον απλοϊκό κόσμο. Το πλέον πιθανόν είναι να παρουσίασε κάποιο πρόβλημα υγείας αλλά καθώς δεν υπήρχαν τα μέσα και οι γιατροί να το αντιμετωπίσουν όπως έπρεπε έμεινε ανάπηρος.

Εξαιτίας της αναπηρίας του αυτής λοιπόν, ο Μιχάλης Ρούσσος δεν μπορούσε να περπατήσει και για να κινηθεί έστω και μέσα στα όρια του οικισμού και έτσι είχε την ανάγκη των άλλων. Τον έπαιρναν, θυμούνται οι παλιότεροι στα χέρια και τον άφηναν σε ένα σημείο και αυτός για να περνάει η ώρα του άρχισε να κεντάει πάνω στις πέτρες σχέδια, να γράφει ονόματα και λέξεις για πράγματα του Ασφοντυλίτη.

Τι τον ώθησε σε αυτή την τέχνη, είναι άγνωστο. Ούτε γνωρίζουμε αν είχε κάποιο δάσκαλο ή ακολούθησε την τέχνη κάποιου προγενέστερου. Είναι πιθανόν όταν μπορούσε να περπατήσει και κινούνταν και στους άλλους οικισμούς, να είδε κάτι σχετικό σε κάποιο άλλο μέρος του νησιού και σαν καθλώθηκε από τα πόδια του, άρχισε να κεντάει προσπαθώντας να τα αναπαραστήσει.

Το αγαπημένο του θέμα και αυτό που μπορεί να θεωρηθεί ως τέλειο, ήταν οι χοροί και οι μουσικοί τους οποίους τους κεντάει όλους με μακριά πόδια. Από εκεί καταλαβαίνουμε πόσο οδυνηρά αυτός ο άνθρωπος ένοιωθε την μειονεξία του και καταλαβαίνουμε τη μεγάλη επιθυμία που είχε να σηκωθεί όρθιος και να χορέψει.

Γι' αυτόν οι μουσικοί - στην Αμοργό λένε πως η κεντρική φιγούρα είναι ο περίφημος Μπουγιουκλής (Νικόλας Γαβαλάς) ο οποίος πήγαινε και έπαιζε στα πανηγύρια του Αγίου Νικολάου στον οικισμό και οι υπόλοιποι γύρω του ήταν τα λεγόμενα «Μπουγιουκλάκια», άλλοι δηλαδή μουσικοί από το νησί που δεν γνωρίζουμε ποιοι ήταν ακριβώς και μόνο με υποθέσεις μπορούμε να βγάλουμε μια άκρη.

Στους μουσικούς ο Ρούσσος βάζει ένα καπελάκι σαν ψαθάκι στο κεφάλι, πράγμα που δεν συνήθιζαν και τόσο στο νησί γιατί φορούσαν τους τοπικούς σκούφους, αλλά λέγεται πως το ψαθάκι έγινε συνήθεια από τότε που επισκέφθηκε την Αμοργό ο Γιώργος Κατσαρός, ένας σπουδαίος μουσικός με αμοργιανή καταγωγή που διέπρεψε στην Αμερική.

Οι περισσότεροι από τους μουσικούς κρατάνε στα χέρια τους βιολιά και σε κάποιες βραχογραφίες βλέπουμε να κρατάνε και μια γυναίκα από το χέρι η οποία κουβαλά κάτι σαν σταμνί ή ασκό που πιθανόν περιέχει κρασί ή νερό. Οι γυναίκες φοράνε μακριά φουστάνια και σε πολλές βραχογραφίες ακολουθούν στη σειρά το μουσικό.

Τα πανηγύρια είναι το αγαπημένο θέμα του Ρούσσου και με απλές γραμμές κεντάει πάνω στην πέτρα την επιθυμία του αλλά ένα αγαπημένο επίσης θέμα του, είναι οι γυναίκες τις φιγούρες των οποίων κεντάει με πολλή επιδεξιότητα αλλά δεν περιορίζεται σε αυτό.

Κεντάει πάνω στις πέτρες και ονόματα, όπως «Δαφνούλα», «Σοφία» και άλλα, ονόματα που είχαν οι γυναίκες του οικισμού. Με τον τρόπο αυτό πιθανόν να εξέφραζε και έναν απωθημένο έρωτα προς κάποιο πρόσωπο, έρωτα που δεν επρόκειτο ποτέ να βρει ανταπόκριση λόγω της αναπηρίας του.

Δεν γνωρίζουμε ποιες ήταν αυτές οι γυναίκες αλλά θαυμάζουμε το θάρρος του να εκφράζει δημόσια την προτίμησή του γι' αυτές.

Αυτό όμως που κυριαρχεί σε όλους τους τοίχους είναι οι σταυροί, πότε ένας και πότε τρεις μαζί και οπωσδήποτε αποτελούν ένα σύστημα αποτροπής του κακού, γεγονός που ερμηνεύει κάπως την περίπτωση που θέλει τον Ρούσσο, θύμα των νεραϊδών. Στο μυαλό του αλλά και στη συνείδηση των άλλων κάπως έτσι πρέπει να λειτουργούσε ο κεντημένος σταυρός πάνω στη σκληρή πέτρα.

Σε κάποιες μεγάλες πέτρες που επρόκειτο να γίνουν υπέρθυρα στις πόρτες των κατοικιών, ο Ρούσος κέντησε όταν ήταν αυτές ακόμα στο έδαφος, τα αρχικά των νοικοκυραίων οι οποίοι ανέλαβαν κατόπιν να τις ανεβάσουν τόσο ψηλά και εκεί υπάρχουν ακόμη και δηλώνουν την κυριότητα των ερειπίων.

Ο Ρούσος επίσης κέντησε και μερικές λέξεις τοπικών προϊόντων πάνω στις πέτρες, όπως «γάλα», «μέλι», «κρασί» οι οποίες φαντάζουν σαν πινακίδες αποθήκης γεγονός που δηλώνει πως αυτός ο άνθρωπος ήξερε και λίγα γράμματα αλλά τα χέρια του δεν μπόρεσαν να κρατήσουν μολύβι να γράψει παρά μόνο το σφυρί και το καλέμι να κεντήσει και με αυτά κέντησε τη σύντομη ιστορία του περάσματός του στη ζωή.

Ο Μιχάλης Ρούσος έφυγε από τη ζωή στα χρόνια της Κατοχής και τάφηκε στον Ποταμό. Το έργο του επιχειρήσαν να συνεχίσουν κάποιοι νεότεροι αλλά γρήγορα τα παράτησαν γιατί το κέντημα στην πέτρα ήθελε τεράστια υπομονή και μόνο ένας άνθρωπος που δεν είχε πόδια να απομακρυνθεί από τον Ασφοντυλίτη και άλλη χαρά να δοκιμάσει στη ζωή του, μπορούσε να τη διαθέσει.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το κείμενο είναι περίληψη του βιβλίου του Ηλία Προβόπουλου, «Ασφοντυλίτης – Κέντημα στην πέτρα είναι η ζωή» το οποίο θα κυκλοφορήσει τον Ιούνιο από τις εκδόσεις «Μικρές Πατρίδες».

Ηλίας Γ. Προβόπουλος
provoilias@gmail.com
actimon.blogspot.com